

Erkenningsvoorwaarden voor nieuwe woonzorgcentra en centra voor kortverblijf of nieuwe delen van bestaande woonzorgcentra en centra voor kortverblijf (nieuwbouw en verbouwing) – TOELICHTING

Versie 14 februari 2017

Uitgangspunten

De hieronder opgestelde erkenningsvoorwaarden vertrekken vanuit een aantal **cliëntgerichte basisprincipes**. Hierbij staat het creëren van een voor de eindgebruiker (bewoners) comfortabele en aangepaste woon- en zorgomgeving centraal.

De bepalingen betreffende het gebruikscomfort zijn waar aangewezen/mogelijk **prestatiegericht** geformuleerd: het resultaat of de output wordt beschreven, maar niet de manier waarop de initiatiefnemer tot dat resultaat moet komen. In de toelichting van een aantal van deze bepalingen worden elementen aangereikt waarmee rekening kan gehouden worden om tot dit resultaat te komen.

De erkenningsvoorwaarden waarvoor een toelichting werd opgenomen in deze nota staan **in het vet**.

1. Definities

Verblijfsruimte: de individuele bewonerskamers en gemeenschappelijke ruimten die toegankelijk zijn voor de bewoners.

Afdeling: een groep van woongelegenheden die als een organisatorisch geheel wordt beschouwd en een of meerdere leefgroepen kan omvatten.

Leefgroep: een groep van bewoners, die samen een aantal gemeenschappelijke ruimten delen, zoals de zit- en eetruimte en gemeenschappelijk sanitair.

2. Algemeen – toepassingsgebied

2.1. De erkenningsvoorwaarden voor infrastructuur zijn van toepassing op nog te ontwerpen voorzieningen, capaciteitsuitbreidingen van voorzieningen of verbouwingen.

Met 'nog te ontwerpen voorzieningen, capaciteitsuitbreidingen van voorzieningen of verbouwingen' wordt bedoeld: alle te bouwen of te verbouwen woonzorgcentra en centra voor kortverblijf of delen ervan waarvoor **op 1 januari 2017 nog geen stedenbouwkundige vergunning** voor de geplande bouwwerkzaamheden is aangevraagd.

2.2. De mogelijkheid tot gemotiveerde afwijkingen bestaat.

In toepassing van artikel 9 van het besluit van de Vlaamse Regering van 24 juli 2009, kan aan voorzieningen die om bepaalde bouwtechnische of andere redenen niet aan een erkenningsvoorwaarde voldoen, een afwijking verleend worden:

“Art. 9. Op het voldoende gemotiveerde verzoek van de voorziening of vereniging, kan de administrateur-generaal een afwijking toestaan op sommige van de specifieke erkenningsvoorwaarden die per soort voorziening of voor de verenigingen vermeld zijn in bijlage I tot en met XIII, XV en XVI bij dit besluit. Afwijkingen kunnen slechts worden toegestaan mits het aanbod, de kwaliteit en de veiligheid van de hulp- en dienstverlening voldoende gegarandeerd zijn.”

2.3. Verbouwingen van bestaande voorzieningen waarvoor een stedenbouwkundige vergunning nodig is na de inwerkingtreding van dit besluit moeten voldoen aan de nieuwe erkenningsvoorwaarden.

In geval van ingrijpende verbouwingen moet de initiatiefnemer ook voldoen aan de erkenningsvoorwaarden, ook al zijn, in geval van verbouwing, die woonzorgcentra of woonzorgcentrumgedeelten op 1 januari 2009 erkend of werd er voor 1 januari 2009 een aanvraag tot erkenning van die woonzorgcentra of woonzorgcentrumgedeelten ingediend.

2.4. Toepassingsgebied voor uitbreidingen aan bestaande woonzorgcentra of centra voor kortverblijf.

Bij uitbreiding van een afdeling, moet voor deze afdeling in zijn totaliteit voldaan worden aan de nieuwe erkenningsvoorwaarden, samen met de ruimtes waarop een beroep wordt gedaan om aan de nieuwe erkenningsvoorwaarden te voldoen.

3. Algemene bepalingen

Alle hieronder vermelde afmetingen zijn netto-afmetingen, gemeten van plint tot plint. De oppervlakte onder schuine wanden wordt hierbij niet meegeteld, behalve vanaf het punt waarop een normale doorgangshoogte begint (2m30).

4. Het woonzorgcentrum in zijn geheel

- 4.1.** De inrichting van het gebouw is zo huiselijk en zo gezellig mogelijk.
- 4.2.** De gebouwen en de lokalen moeten regelmatig onderhouden worden.
- 4.3.** De nodige maatregelen moeten genomen worden om vocht en insijpelen van water of hinder van welke aard ook te voorkomen.
- 4.4.** De infrastructuur van het woonzorgcentrum moet toelaten dat de minimale privacy van elke bewoner gewaarborgd is en dat het steeds mogelijk is om de noodzakelijke zorg te bieden en hulp te verlenen.

4.5. De infrastructuur van het woonzorgcentrum en het centrum voor kortverblijf en de voor bewoners en bezoekers toegankelijke omgeving is integraal toegankelijk.

Integrale toegankelijkheid betekent dat gebouwen, omgeving en dienstverlening bereikbaar, betreedbaar en bruikbaar zijn voor iedereen. Integrale toegankelijkheid gaat verder dan enkel wat voorzien is in de stedenbouwkundige verordening toegankelijkheid (Uitvoeringsbesluit op de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening) of de Brusselse regelgeving. Het betekent ook dat aandacht moet gaan naar alle type beperkingen, niet enkel de rolstoeltoegankelijkheid. De Vlaamse verordening wordt afgetoetst op het moment van de aanvraag van de stedenbouwkundige vergunning, wanneer nog onbesliste elementen kunnen zijn naar afwerking, inrichting, installaties, ...

Met de voor de bewoners en bezoekers toegankelijke omgeving wordt bedoeld: het voor de bewoners toegankelijke deel van het gebouw incl. de individuele kamers en de buitenomgeving (de parking, looppaden in de tuin, het toegangspad, ...). Technische ruimten of ruimten enkel toegankelijk voor personeel worden hier niet mee bedoeld. Voor deze laatste zijn de bepalingen voortvloeiend uit de wetgeving welzijn op het werk van toepassing.

4.6. De integrale toegankelijkheid wordt gegarandeerd door bij het ontwerp en de uitvoering rekening te houden met het advies van het Agentschap Toegankelijk Vlaanderen, Inter.

Het advies van het Agentschap Toegankelijk Vlaanderen, Inter, wordt opgemaakt op basis van de concrete plannen en is steeds toegepast op een specifiek project. Het geeft enerzijds een toets aan de bepalingen van de stedenbouwkundige verordening toegankelijkheid (waar de projecten sowieso aan moeten voldoen) en kan bijkomende elementen aanduiden in het kader van een integraal toegankelijk gebouw.

Het is een instrument dat al bestaat en kan ingezet worden om de integrale toegankelijkheid van toekomstige woonzorgcentra en centra voor kortverblijf te waarborgen.

Om eenduidigheid te garanderen, wordt er in samenspraak met de sector een kader uitgewerkt als basis voor deze adviezen.

De inspiratiebundels toegankelijkheid ontwikkeld door Enter (nu Agentschap Toegankelijk Vlaanderen, Inter) in opdracht van het VIPA zijn hiervoor al een leidraad.

5. Kamers en bijhorend sanitair

5.1. Een eenpersoonskamer moet een netto-vloeroppervlakte van ten minste 16 m² hebben, sanitair niet inbegrepen. Elke eenpersoonskamer moet over een aparte, ingerichte sanitaire cel beschikken, aangepast aan de behoeften van een rolstoelgebruiker, met minstens een toilet, een wastafel en bijhorende opbergruimte.

5.2. Een sanitair aangepast aan de behoeften van de rolstoelgebruiker is conform art. 30, 31 en 31/1 van de stedenbouwkundige verordening toegankelijkheid en volgende aanvullende bepalingen:

- er is een vrije draaicirkel met diameter van 1m50 in de sanitaire ruimte;
- er zijn handgrepen voorzien langs beide zijden van het toilet;
- **de wastafel is onderrijdbaar;**
- er is een kraan. Deze is eenvoudig te bedienen voor mensen met een fysieke beperking;
- de spiegel is ook aangepast of aanpasbaar aan de rolstoelgebruiker (aangepaste hoogte of kantelbaar).

Art. 30, 31 en 31/1: normbepalingen waaraan een rolstoeltoegankelijk sanitair en een doucheruimte moeten voldoen.

Om de toegankelijkheid en functionaliteit van de sanitaire cel te garanderen, wordt er geopteerd om geen minimale afmetingen te voorzien, maar wel een aantal minimale bepalingen die aanvullend moeten gelezen worden op de al bestaande artikels uit de Vlaamse stedenbouwkundige verordening toegankelijkheid.

Deze voorwaarden voor de toegankelijkheid van het sanitair en de kamer kunnen genuanceerd worden op voorwaarde dat het betreffende ontwerp en de uitvoering onderdeel uitmaken van een advies van het Agentschap Toegankelijk Vlaanderen, Inter, zoals weergegeven in het hierboven vermeld punt 4.6.

5.3. Er mogen per kamer niet meer dan twee bewoners gehuisvest worden.

5.4. Een tweepersoonskamer moet een netto-vloeroppervlakte van ten minste 30 m² hebben, sanitair niet inbegrepen. Deze tweepersoonskamer moet over een aparte, ingerichte sanitaire cel beschikken, aangepast aan de behoeften van een rolstoelgebruiker, met minstens een toilet en twee wastafels en bijhorende opbergruimte.

De twee wastafels moeten niet alleenstaand zijn, maar mogen ingebouwd worden in eenzelfde meubel.

5.5. In een tweepersoonskamer moet een afscheiding tussen de twee bedden geplaatst kunnen worden.

5.6. Niet meer dan 10 % van het totale aantal bewoners mag in tweepersoonskamers gehuisvest worden. De koppelbare eenpersoonskamers worden hierin niet meegerekend.

6. Gemeenschappelijke ruimten

6.1. De infrastructuur van het woonzorgcentrum kan een kleinschalige werking toelaten, al dan niet voor specifieke doelgroepen en al dan niet in een groter geheel.

Voor specifieke doelgroepen kan het woonzorgcentrum kiezen om een kleinschalige werking uit te bouwen.

6.2. Er is per leefgroep een aparte zit- en eetruimte die voldoende ruim is zodat alle leden van de leefgroep deze ruimte gelijktijdig kunnen gebruiken. Als de afdeling uit meerdere leefgroepen bestaat, kunnen de zit- en eetruimten van de verschillende leefgroepen eventueel geschakeld worden per afdeling.

Op het niveau van de leefgroep wordt een zit- en eetruimte voorzien. Alle leden van de leefgroep kunnen gelijktijdig zitten, rusten, of deelnemen aan activiteiten. Het ontwerp houdt rekening met dit gegeven, samen met de ruimte nodig voor zorgverlening, assistentie bij bepaalde handelingen, logistieke stromen, circulatie, ...

6.3. De totale oppervlakte van de verblijfsruimten in de leefgroep bedraagt minimaal 30m² per bewoner. Dit omvat de woongelegenheden van de bewoner inclusief de individuele sanitaire cel, de gemeenschappelijke zit- en eetruimten, de gemeenschappelijke sanitaire ruimten voor bewoners en eventuele rustpunten aansluitend op de gangen.

Deze bepaling stelt een totaal minimum netto-oppervlakte per bewoners voorop van 30m², exclusief gangen, voor de voor de bewoners toegankelijke dagdagelijkse verblijfsruimten in de leefgroep. Hiertoe kan gerekend worden: de kamer, de individuele sanitaire cel, een aandeel per bewoner van het gemeenschappelijk sanitair, de gemeenschappelijke badkamer, en eventuele rustpunten op de gangen. Een keuken(zone) op de leefgroep kan er ook toe gerekend worden, enkel wanneer deze toegankelijk en bruikbaar is voor de bewoners. Bij ruimten die aansluiten op gangen, wordt de oppervlakte bepaald als het deel dat additioneel is op een gangzone van 1m80. Collectieve ruimten voor alle bewoners van het WZC of het CVK zoals de kine, ergo, animatie, cafetaria, polyvalente zaal en bijbehorend sanitair, personeelsruimten, verpleegposten... worden hier niet toe gerekend.

Deze eis moet gecombineerd gelezen worden met de andere oppervlakte-bepalingen (voor de kamer en voor de gemeenschappelijke zit-en eetruimte). Dit resulteert in een systeem dat een zekere vrijheid toelaat in het ontwerpen van de verblijfsruimten voor de bewoners: een totaalpakket van 30m²/bewoner/leefgroep wordt vooropgesteld, waarbij de kamer steeds minimaal 16m² bedraagt, en het aandeel per bewoner in de zit- en eetruimte steeds 4m². Hierdoor kan de initiatiefnemer opteren voor kleinere kamers, en meer gemeenschappelijke leefruimten, of grotere kamers en een minimum aan gemeenschappelijke leefruimte.

6.4. De oppervlakte van de gemeenschappelijke zit- en eetruimten in de leefgroep bedraagt steeds minimaal 4m² per bewoner

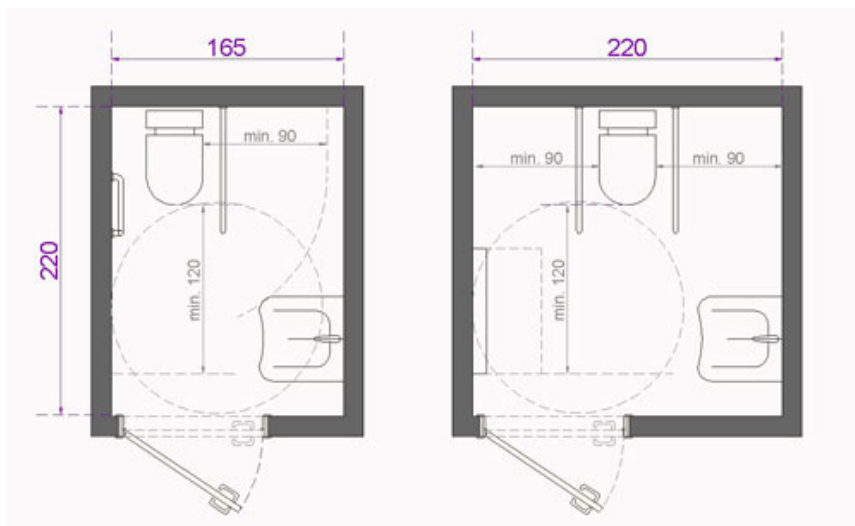
Deze minimum oppervlakte is bepaald op basis van een minimale oppervlaktemeting voor rolstoeltoegankelijke zitplaatsen aan een tafel. Dit is een absoluut minimum.

6.5. Bij elke zit- en eetruimte moeten voldoende gemeenschappelijke toiletten beschikbaar zijn die toegankelijk zijn voor rolstoelgebruikers, met een minimum van één. Bij een cafetaria wordt het aantal toiletten afgestemd op de voorziene maximale bezetting, waarbij er steeds minstens twee rolstoeltoegankelijke toiletten worden voorzien.

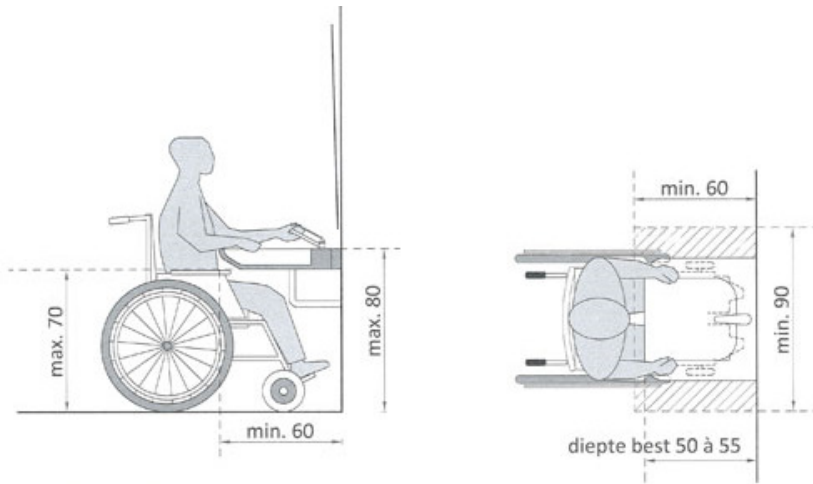
In een rolstoeltoegankelijk toilet is er (in de ruimte) minimaal één vrije draairuimte aanwezig, best aan de toiletspot, buiten de zone die is voorzien voor de andere sanitaire toestellen. Is dit niet mogelijk, dan mag de draairuimte de plaatsingsruimte van de toestellen overlappen indien de toestellen voldoende onderrijdbaar zijn (bv. de wastafel).

Zijn de toestellen bij de ontwerpfase nog niet gekend, dan wordt (om een goede situatie na afwerking te garanderen) de overlapping met de toiletspot best niet structureel opgenomen in de bepaling van de afmetingen van de ruimte. Om deze reden wordt bij de ontwerpfase de vrije draairuimte steeds buiten de zone van de toestellen voorzien.

Bij het gebruik van een type hangtoilet kan de vrije draairuimte in beperkte mate onder de toiletspot gelegen zijn, echter met een beperkte onderrijdbaarheid.

De wastafel is onderrijdbaar. Dit wil zeggen dat de gebruiker vanuit zittende positie, dus met de volledige benen, onder een object kan doorrijden of plaats kan nemen. Hiervoor is een vrije ruimte met een diepte van min. 60 cm, een hoogte van min. 70 cm en een vrije breedte van min. 90 cm nodig.

© Enter vzw

Meer informatie over een toegankelijk toilet: zie website www.toegankelijkgebouw.be

6.6. In de onmiddellijke buurt van de kineruimte is een aangepast toilet beschikbaar

Het aangepaste toilet is aanwezig op korte afstand van de kineruimte zodat de gebruiker onmiddellijk naar een toilet kan gebracht worden. Dit toilet is bij voorkeur aansluitend op de kineruimte.

6.7. Per begonnen schijf van 20 woongelegenheden zonder individuele douche is een gemeenschappelijke badkamer met aangepaste bad- en douchegelegenheid en toilet beschikbaar.

Per 30 woongelegenheden met individuele douche is er een gemeenschappelijke badkamer met aangepaste bad- en douchegelegenheid en toilet beschikbaar.

Bij het overschrijden van de helft van elke nieuwe schijf van 30 woongelegenheden met individuele douche wordt er een extra gemeenschappelijke badkamer met aangepaste bad- en douchegelegenheid en toilet voorzien.

Er wordt een onderscheid gemaakt in de bepalingen indien al of niet een individuele douche in de woongelegenheden wordt voorzien. De gemeenschappelijke badkamer die aanvullend op het eventuele individueel sanitair wordt voorzien, heeft steeds een gemeenschappelijk bad, een douche én een toilet, om de keuzevrijheid voor de bewoner zo groot mogelijk te maken. De bad- en douchegelegenheid kunnen in aparte ruimten voorzien worden.

Vanaf de 16de woongelegenheden met individuele douche wordt één extra gemeenschappelijke badkamer met aangepast bad en douchegelegenheid en toilet voorzien.

Voorbeeld:

Een woonzorgcentrum met 160 kamers, waarvan 65 met een douche en 95 zonder douche:

- woongelegenheden zonder douche (95): vijf badkamers
- woongelegenheden met douche (65): twee badkamers

Conclusie: zeven gemeenschappelijke badkamers nodig, allen met bad, douche en toilet.

7. Andere ruimten

7.1. Geneesmiddelen, producten die bij inname tot gezondheidsrisico's kunnen leiden en dossiers worden op een veilige en discrete manier bewaard.

Dit mag, maar moet niet in een aparte ruimte zijn. Dit kan ook in een afsluitbare kast.

7.2. Er is tenminste een uitgeruste en aparte ruimte voor kine of ergo met bijhorende bergruimte. De ruimte biedt de nodige privacy voor de bewoners.

Kine moet in een aparte ruimte kunnen plaatsvinden waar de privacy van de bewoners kan gegarandeerd worden. Daarnaast kunnen kine-activiteiten ook uitgevoerd worden in andere ruimten van het woonzorgcentrum of centrum voor kortverblijf.

De bergruimte voor de kine mag, maar moet geen aparte ruimte zijn. Het is belangrijk dat er voldoende aangepaste bergruimte voorzien wordt om het materiaal voor ergo of kine op te bergen.

7.3. Als niet op de bewonerskamers mag gerookt worden, moet de voorziening een aangepaste en volwaardige rookruimte voorzien die vlot bereikbaar is voor de bewoners.

Met een 'volwaardige' rookruimte wordt bedoeld, een ruimte die afsluitbaar is met een aangepaste ventilatievoorziening. Indien er geen rookverbod geldt in de bewonerskamers, moet het ventilatiesysteem hieraan aangepast worden. Dit betekent concreet een veelvoud van de normaal gevraagde debieten.

8. Buitenruimte

8.1. Er is een beschutte fietsenstalling voor bezoekers en personeel beschikbaar.

8.2. Een oppervlakte van 3m² per bewoner is beschikbaar als buitenruimte voor bewoners, bezoekers en personeel.

De oppervlakte van de voor de bewoners toegankelijke terrassen komt mee in aanmerking voor de minimale oppervlaktebepaling van 3m² per bewoner.

Voor een (binnen)stedelijke context kan het mogelijk zijn dat dit niet haalbaar is. Dit is voorwerp van een afwijkingsaanvraag waarbij wordt aangetoond dat op een kleinere oppervlakte een kwaliteitsvolle inrichting en ontspanningsruimte toegankelijk voor alle bewoners mogelijk is.

9. Circulatie

- 9.1. Elk woonzorgcentrum met twee of meer bouwlagen die toegankelijk zijn voor bewoners, moet over ten minste één lift beschikken. Minstens één lift moet geschikt zijn voor liggend vervoer; het aantal liften wordt afgestemd op het aantal bewoners en het voorziene gebruik.
- 9.2. In alle voor de bewoners toegankelijke ruimten moeten niveauverschillen zoals treden, trappen en andere hindernissen vermeden worden. Indien die niveauverschillen niet kunnen geweerd worden, moeten ze ondervangen worden conform de bepalingen in de stedenbouwkundige verordening toegankelijkheid en duidelijk worden gesignaleerd.
- 9.3. Alle gangen die voor de bewoners toegankelijk zijn, moeten minstens 1,80 m breed zijn.

10. Uitrusting en inrichting

- 10.1. Het woonzorgcentrum moet per bewoner het nodige meubilair ter beschikking kunnen stellen opdat elke bewoner op een comfortabele manier kan eten, rusten en slapen. Er moet aan de bewoners de mogelijkheid geboden worden de kamer in te richten met eigen meubilair. De inrichting van de woongelegenheid laat de nodige flexibiliteit om het meubilair te plaatsen, voor zover de zorg- en dienstverlening en de veiligheid niet in het gedrang komen.
- 10.2. In elke zit- en leefruimte moeten alle bewoners van een leefgroep op een comfortabele manier kunnen zitten.
- 10.3. Alle bedden moeten in de hoogte verstelbaar zijn en aangepast aan de noden van de bewoner en de zorgverlener.
- 10.4. Elke woongelegenheid moet toegankelijk zijn voor de aanwending van alle uitrusting en materialen noodzakelijk voor de zorg en de ondersteuning van de bewoner.
- 10.5. Per bewoner moet op de kamer een koelkast ter beschikking gesteld kunnen worden.
- 10.6. In elke woongelegenheid moeten minimaal de voorzieningen zijn om tv, radio, mobiel internet en vaste telefonie te gebruiken.
- 10.7. De bewoner moet vanaf zijn bed de mogelijkheid hebben om een licht te bedienen.
- 10.8. In iedere woongelegenheid is er warm en koud stromend water.
- 10.9. Er zijn voldoende rolstoelen en er is voldoende en aangepast materiaal voor het voorkomen van doorligwonden.
- 10.10. Restafval en GFT moeten in gesloten afvalcontainers bewaard worden zodat geen geur- of andere hinder ontstaat.
- 10.11. Elke bewoner moet steeds in alle voor de bewoners toegankelijke ruimten een aangepast oproepsysteem kunnen gebruiken en in elke sanitaire cel moet permanent een oproepsysteem aanwezig zijn dat gemakkelijk bereikbaar is voor de bewoner.**

Met een permanent oproepsysteem wordt bedoeld dat het oproepsysteem permanent beschikbaar moet zijn.

- 10.12. ICT is beschikbaar in het woonzorgcentrum, ter ondersteuning van de zelfredzaamheid en de sociale contacten van de bewoners, de kwaliteit van zorg (opvolging) en de uitvoering van zorgtaken.
- 10.13. In het kader van valpreventie dienen traphallen beveiligd te worden.
- 10.14. Ramen en toegangen moeten beveiligd kunnen worden.

11. Gebruikerscomfort

11.1. Om zich te verplaatsen in het gebouw moeten de bewoners zich kunnen behelpen met leuning en handgrepen. Leuning in gangen worden aan beide zijden voorzien.

11.2. Alle gangen die voor de bewoners toegankelijk zijn, moeten over de nodige rustpunten beschikken; een rustpunt is een plek waar een bewoner kan gaan zitten.

11.3. Ruimten voor bewoners worden zoveel als mogelijk met daglicht verlicht. In de verblijfsruimten moet het raamoppervlak ten minste een zesde bedragen van de netto-vloeroppervlakte.

Voor de bepaling van een optimale daglichttoetreding is de berekening via een daglichtfactor het meest optimaal. Een daglichtfactor houdt ook rekening met de vorm van de ruimte, de lichttransmissie van het glas, bepaalde omgevingsfactoren (zoals buurgebouwen), de reflectiegraad van materialen. Elke verblijfsruimte zou een minimale daglichtfactor van 3% moeten hebben. Voor een doelgroep met achteruitgaande visuele mogelijkheden is een hogere daglichtfactor aangewezen (5%).

In het kader van o.a. de privacy is deze voorwaarde niet van toepassing in de gemeenschappelijke badkamer, snoezelruimte, onderzoeks- of dokterslokaal, ...

11.4. In alle verblijfsruimten begint het glasoppervlak van het raam op maximaal 85 cm hoogte, gemeten vanaf het vloeroppervlak. Er is zittend een ongehinderd zicht naar buiten mogelijk.

11.5. In alle lokalen moeten de verwarming, ventilatie en verlichting aangepast zijn aan de bestemming van het lokaal.

11.6. De verlichting houdt rekening met de veiligheid en behoeften van de bewoners. 's Nachts kunnen de woongelegenheden en gangen zodanig verlicht worden dat men zich veilig kan verplaatsen. In de verblijfsruimten wordt een basisverlichting voorzien aangevuld met aangepaste accentverlichting. In alle verblijfsruimten zijn hiertoe voldoende aansluitingen voorzien.

Met een 'basisverlichting' wordt bedoeld dat er via algemene armaturen een basisverlichtingsniveau wordt bereikt, rekening houdend met het daglichtniveau. Aanvullend moet sfeer- of accentverlichting voorzien kunnen worden om bepaalde activiteiten te ondersteunen (lezen, animatie, ...).

11.7. Een centraal verwarmingssysteem is verplicht. Verwarmingssystemen met open vuur zijn verboden.

11.8. De binnentemperatuur is regelbaar per verblijfsruimte.

Dit betekent niet noodzakelijk dat elke bewoner zelf de temperatuur in de kamer moet kunnen bijsturen, wel dat regeling ervan mogelijk moet zijn (eventueel vanuit het gebouwbeheerssysteem). Dit kan gerealiseerd worden door voor alle verblijfsruimten een basistemperatuur te voorzien die per kamer kan bijgestuurd worden op basis van de behoeften.

11.9. In alle verblijfsruimten zijn opengaande raamdelen aanwezig. Er wordt voor de bediening ervan rekening gehouden met de veiligheid voor de bewoners.

Het openen van ramen biedt een comfort aan de bewoners, maar geeft ook de mogelijkheid om bijkomend op het ventilatiesysteem te ventileren ingeval van specifieke activiteiten (zoals verfwerken, ...). In de zomer is deze piekventilatie noodzakelijk om aan nachtkoeling te kunnen doen.

De VIPA-criteria duurzaamheid waren in die optiek beschrijvend. Een goede praktijk om te bepalen hoe groot de raamopeningen moeten zijn om deze piekverluchting te kunnen garanderen, is:

- de nuttige opening van de opengaande ramen in verblijfsruimtes met enkelzijdige ventilatie, moet ten minste 1/16 van de vloeroppervlakte bedragen;
- de nuttige opening van de opengaande ramen in verblijfsruimtes met dwarsventilatie moet ten minste 1/30 bedragen, waarbij die openingen gelijkmatig verdeeld moeten zijn over de beide gevels.

11.10. In alle verblijfsruimten moet de temperatuur overdag min. 22°C bedragen. Alle nuttige maatregelen worden genomen om in alle verblijfsruimten en in normale meteorologische omstandigheden max. 27°C te handhaven.

11.11. In geval van hittegolf moet een geklimatiseerde ruimte beschikbaar zijn die voldoende groot is voor alle bewoners in wiens verblijfsruimten de vereiste temperaturen niet gehaald worden.

Een goed zomercomfort kan bereikt worden door een zorgvuldig ontwerp van de gebouwschil en een passieve koelinstallatie of indien onvermijdelijk een actieve koelinstallatie. Het is steeds de bedoeling om in die volgorde te werk te gaan: eerst inzetten op het buiten houden van de warmte (oriëntatie, gebouwschil met zonwering, ...) dan inzetten op passieve koelingsmaatregelen (topkoeling, nachtventilatie, freecooling, ...) om eventuele aan actieve koeling tot een minimum te beperken. In het geval van specifieke noodwendigheden en in functie van een comfortnood van de bewoners kan actieve koeling noodzakelijk zijn.

11.12. Aangepaste zonnewering, waarbij het zicht naar buiten zo weinig mogelijk gehinderd wordt, moet, waar nodig, aangebracht worden.

Zonnewering wordt als aangepast beschouwd indien het zicht op de buitenwereld niet wordt verstoord, oververhitting van de bewoners wordt vermeden én verblinding van bewoners door direct zonlicht vermeden wordt.

Op de noord-oriëntatie (tussen NO en NW over noord) volstaat zonwerende beglazing. Een zontoetredingsfactor $g < 0,45$ is vereist.

Op de andere oriëntaties (NO en NW over zuid) wordt aangepaste zonnewering voorzien.

Bij toepassing van regelbare zonnewering parallel aan het glas is een zontoetredingsfactor $g_{\text{totaal}} < 0,15$ vereist voor het geheel van de beglazing en de zonnewering samen.

Dit is een prestatie-eis voor de zontoetredingsfactor g_{totaal} , nl. de g-waarde van beglazing en zonwering samen. De eis is geformuleerd afhankelijk van de oriëntatie.

11.13. Het akoestische comfort wordt gegarandeerd in alle verblijfsruimten.

Specifiek voor ouderen is akoestisch comfort belangrijk omdat deze doelgroep meer last heeft van akoestisch storende factoren. Zo is het bijvoorbeeld moeilijker geluid te filteren in een context waar verschillende geluidsprikkels gelijktijdig voorkomen. Het akoestisch comfort bestaat uit verschillende aspecten:

- luchtgeluidsisolatie tussen ruimten
- contactgeluidsisolatie tussen ruimten
- de zaalakoestiek in ruimten (geluidabsorptie in ruimten)
- het geluid van technische installaties
- de luchtgeluidsisolatie van de gevel.

In de EPI-I studie 'Ontwikkeling van specifieke energieprestatie-indicatoren voor rusthuizen' staan richtwaarden voor de comforteisen voor elk van deze aspecten. Het Nationaal Bureau voor Normalisatie is bezig met het ontwikkelen van een nieuwe NBN norm "NBN S 01-400-3: Akoestische criteria voor niet-residentiële gebouwen" waarin normbepalingen zullen opgenomen worden voor deze aspecten.

11.14. Een equivalent E-peil van 80 kan aangetoond worden in afwachting van de E-peil regelgeving in Vlaanderen en Brussel. Vanaf inwerkingtreding van de betreffende regelgeving, is deze van kracht.

In Vlaanderen is voor stedenbouwkundige vergunningsaanvragen en meldingen vanaf 1 januari 2017 de EPN methode van kracht. De inwerkingtreding van deze regelgeving valt samen met de inwerkingtreding van voorliggende infrastructuurvoorwaarden. Het aantonen van een equivalent E-peil zoals bepaald in bovenstaande norm is voor deze projecten zonder voorwerp.

In Brussel is voor stedenbouwkundige vergunningsaanvragen vanaf 1 juli 2017 de EPN methode van kracht. Stedenbouwkundige aanvragen tussen 1 januari 2017 en 30 juni 2017 zullen alsnog een equivalent E-peil van 80 dienen aan te tonen. Dit kan ofwel via het toepassen van het maatregelenpakket opgenomen in de VIPA-criteria duurzaamheid, ofwel via een berekening in het EPI-rekenblad ingeval men andere maatregelen wil implementeren, ofwel via de berekeningssoftware voor EPN gebouwen die al beschikbaar is.

11.15. Het globaal isolatiepeil is maximaal K35.

Het globaal isolatiepeil kan aangetoond worden door middel van de EPB-aangifte.

11.16. In de verblijfsruimten is de CO₂-concentratie maximaal 1200ppm.

De binnenluchtkwaliteit is van essentieel belang bij steeds beter geïsoleerde gebouwen. Speciale aandacht moet hierbij gaan naar kwetsbare groepen, zoals kinderen en ouderen, die bovendien vaak veel van hun tijd binnenshuis doorbrengen. Recente studies tonen aan dat deze kwaliteit niet altijd gegarandeerd is. Erkenningsvoorwaarden opleggen i.v.m. ventilatiesystemen is niet wenselijk gezien de technische evoluties op de markt, vandaar een vooropstelling van een prestatie-eis.

CO₂ is een goede indicator voor de verontreiniging van de lucht ten gevolge van menselijke stofwisseling. Dit is echter enkel een goede indicator wanneer er een rookverbod geldt.

Als dat niet zo is, moet het ventilatiesysteem hieraan aangepast worden. De basis voor de eis naar maximale CO₂ concentratie (1200 ppm, parts per million) vloeit voort uit de NBN EN 13779. Er wordt verondersteld dat het basis CO₂ gehalte in de buitenomgeving gelijk is aan 350 - 450 ppm. Uitgangspunt is een gemiddelde van 400 ppm. Voor deze norm wordt uitgegaan van de middenwaarde van IDA klasse 3 (aanvaardbare luchtkwaliteit). Let op: wanneer er geen rookverbod geldt, moeten de debieten hieraan aangepast worden (NBN EN 13779 Tabel 11). In de praktijk betekent dit een veelvoud van de vooropgestelde debieten uitgaande van een rookverbod.

Een CO₂ waarde is meetbaar met een CO₂ meettoestel. Dit kan geleend worden bij de Medisch Milieu Deskundigen (MMK's). Het is voornamelijk een eis die moet meegenomen worden als ontwerpparameter (omzetting naar systeemkeuzes en ventilatiedebieten) en die achteraf kan geverifieerd worden.

Klasse	Beschrijving	Verschil in CO ₂ concentratie tussen binnen- en buitenlucht	Totale CO ₂ waarde (uitgaande van 400 ppm van de buitenlucht)
IDA1	Hoge luchtkwaliteit	< 400 ppm	< 800 ppm
IDA2	Middelmatige luchtkwaliteit	Tussen 400 - 600 ppm	Tussen 800 - 1000 ppm
IDA3	Aanvaardbare luchtkwaliteit	Tussen 600 - 1000 ppm	<u>Tussen 1000 - 1400 ppm</u>
IDA4	Lage luchtkwaliteit	> 1000 ppm	> 1400 ppm

Samenvatting van tabel 8 en 9 uit de NBN EN 13779.

11.17. De minimale verdiepingshoogte is 2,50 m (vloer tot afgewerkt plafond).

Een minimale verdiepingshoogte wordt vooropgesteld omdat dit maakt dat ruimtes aangenaam ervaren worden, maar ook om gebouwen naar de toekomst toe flexibel inzetbaar of aanpasbaar te maken. Het koninklijk besluit van 10 oktober 2012 tot vaststelling van de algemene basiseisen waaraan arbeidsplaatsen moeten beantwoorden, stelt dat de minimale verdiepingshoogte 2,50 m moet zijn. Met deze normbepaling wordt deze lijn aangehouden.

In gangen bij verbouwingen kan het zijn dat 2,50 m niet haalbaar is omwille van de technische kanalen die aan het plafond worden bevestigd. Hierbij wordt steeds de minimale doorgangshoogte vanuit de stedenbouwkundige verordening toegankelijkheid behouden, nl. 2,30 m.

12. Beheer

12.1. Eén persoon wordt aangewezen als verantwoordelijke voor het beheer en onderhoud van de technische installaties. Deze persoon staat in voor de energieboekhouding.

Een energieboekhouding is een regelmatige monitoring en analyse van het energie- (gas en elektriciteit) en watergebruik van een gebouw. Hierdoor kan deze verantwoordelijke vergelijkingen maken met andere jaren, of binnen het jaar de evolutie bekijken en een voorspelling maken van het te verwachten verbruik. Er kunnen ook vergelijkingen worden gemaakt met gelijkaardige gebouwen. Een energieboekhouding is ook een instrument voor een REG-beleid.